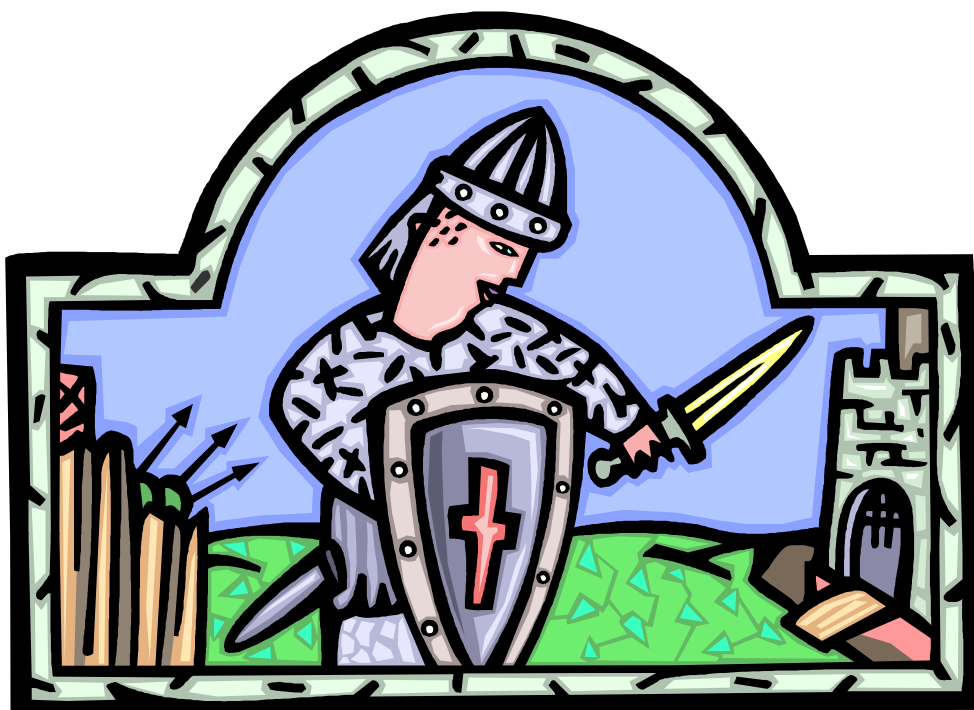

A LOVAGRENDEK BEMUTATÁSA

A LOVAGRENDEK BEMUTATÁSA

1. A LOVAGRENDEK EREDETE

A lovagrendek gyökerei az ősi múlt szent rítusaiba nyúlnak vissza, akár csak a bajvívás, a lovaggá ütés. Vallási eredetük pogány, csak a hűbéri gondolkodás tette kereszténnyé őket. Tulajdonképpen a lovagrendek csak magának a lovagi rendnek elágazásai. A lovagság ugyanis szent testvériség volt, a felvétel ünnepélyes avatáson történt. Az első nagy rendek, a Templomosok, Johanniták és a Német Lovagrend szerzetesi és hűbéri eszmék kölcsönhatásából születtek, és csakhamar nagy fontosságú politikai és gazdasági intézménnyé váltak. Fő céljuk többé már nem a lovagi erények gyakorlása, ez és vallási törekvéseik háttérbe szorultak politikai és pénzügyi szerepük mellett. Az újabb keletű lovagrendekre vár az eredeti elgondolás felfrissítése, amely szerint a lovagrend afféle klub, társasjáték, arisztokratikus szövetség. Leginkább a lovagi fogadalmakból látszik, hogy az akkori felfogás szerint mi volt a lovagrend lényege. Minden rend megkíván bizonyos fogadalmakat, de vannak a rendektől független, egyéni és alkalmi fogadalmak. Aki fogadalmat tesz, valamilyen önmehtagadást vállal, hogy az ösztönözze az ígéret végrehajtására. Az önmehtagadás legtöbbször az étkezésre vonatkozik.

2. LOVAGOK VAGY SZERZETESEK?

A középkornak nevezett „naiv vallásosság” érája valójában közelebb állt az egyetemes hagyomány fényteli centrumához. Igen. Közelebb, már kronológiailag is, de azáltal is, hogy restaurálni kívánta az időtől független, idők fölött álló - Világkirály eszméjét. Az égi hierarchia leképződéseként jelent meg az a Rend, amit célszerű volt kiterjeszteni az azt tagadók szuverén világára is, még ha valójában ott is ugyanezen rend létezett a partikuláris viszonyoknak

megfelelően. A lovagság, lovagiasság virága Európában, csak úgy mint az iszlám Keleten üde virágzással az önmagáért való pompázás és gögösség felé tekeredett, ezért lehetett szükség arra, hogy Kelyhét helyes irányba, fölfelé tereljék végre, a tiszta égen világító Napkorong felé. Alázat Isten felé, példamutatás az ember felé.

Az egyetlen Törvény hirdetése, a Rend megteremtése és a belső út végigjárása volt az új lovagság feladata. Mindenfajta esetlegességen felülemelkedve, a személyes jegyeket levetve, egy rendkívül magas szellemiségnek rendelve magát a „militia“ tagja valóban szent küldetést volt képes teljesíteni. Mindez a középkori lovagrendek tekintetében megállapítható. A változások és ellentétek világából lehetséges kiutat kínáltak a fegyelemre, erőre, tetterre, engedelmességre és hűségre, ugyanakkor a szükséges kontemplációra, integrációra nevelő katonai szerveződések, melyek exoteriálisan a Szent (kis) háború megvívására alakultak. Az Isten által fenntartott középponthez kapcsolódva a teljes szabadság vált elérhetővé, s nemcsak úgy, hogy ténylegesen csak a Szentszéknek tartoztak felelősséggel.

A Német Lovagrend, - melyet a XII. században névlegesen a betegek és sebesültek ellátására hoztak létre - alapjaiban a templomos és Johannita regulát vette át, s Szűz Mária oltalmában tevékenykedett. Táborig kórházaikkal a német ispotályos közösségek I. Frigyes szétesett csapatai számára enyhülést és segítséget kínáltak, hogy azok a két király seregeit a későbbiekben újult erővel, megfelelő támogatással fogadhassák. Ekkor merült fel az a lehetőség, hogy saját, német lovagrend alakuljon meg. Az ekkorra már jelentős hatalmat birtokló „nagyobb“ lovagrendek mellett politikai tényezőként a háborúba csak „később“ bekapcsolódott németeknek is szüksége volt egy felvirágoztatható, valódi kontingensre, mely adott esetben a királyi - valójában császári – eszmékhez képes igazodni. 1196-ban III. Celestin pápa szentesítette a Német Lovagok Rendjét.

A Szentföldön többek közt Monfort erődjében s a templáriusok mellett Chastel Pelerinben kaptak lehetőséget fegyveres szolgálatra. Elsődlegesen azonban csakugyan a biztosított területekre áradó (főleg német-római területekről) zarándokoknak segítettek a Caritas nevében. A német lovagok létszám és felszereltség tekintetében a keresztes háborúk idején elmaradtak ugyan Szent János lovagjai és a Templom lovagjai mögött, ám bátorságuk mindig az előbbieket szintjén állt. A lovagok felismerhetőek voltak a tisztaság makulátlan fehérjében, a Lux által áthatott fehér köpenyükben, melyre fekete keresztet varrtak. A fekete nap - ami fekete keresztként is kifejeződik - a Megnyilvánuló mögöttiből árad ki a Szellem által s gyújtja lángra a szív szentélyében parázsló szikrát. Az a heroikus út, amit a tagok felvállaltak

mindig példaértékű volt a laikusok számára; azonban nem szabad elfeledkeznünk a szerviensek szerepéről sem, akik mindenkor biztosítani próbálták a kibontakozást, s azáltal, hogy rendi (szerzetesi) kereteken belül éltek, a szellemiség jótéteményeiben éppúgy részesültek, mint harcoló testvéreik a nekik megfelelő szinten.

A megalakulás I. (Stauf) Frigyes, a „Barbarossa“ által vezetett lelkesedés következménye volt, s mint imperátori igazodás a későbbiekben is szorosán kötődtek a német uralkodóházhoz, jobban mondva egy ceasari prioritáshoz (különösen nagy diplomáciai szerepet játszott például Salzai Hermann nagymester, II. Frigyes - a stupor mundi – oldalán a „két kard háborújában“). Szentföldön harcoló rendként engedelmesség és hősiesség szempontjából mindig Outremes érdekeit állították legelső helyre - legalábbis Akkon végső elestéig. Mindezt az 1244. évi Egyiptomi hadjáratban is bebizonyították, ahol a La Forbie síkságon történt ütközetből csupán három teuton lovag tért vissza élve (a templomosok közül 33, és 26 johannita). A továbbiakban kerülvén az adatok útvesztőit, érdemes a rend európai utóéletére kitérnünk, hiszen miután a Szentföld végleg elveszett, a harcoló rendek létalapja megszűnt. A körzetből a németek távoztak leghamarább, s túlélésüket valószínűleg a további „fegyverrel térítésnek“ köszönheték (mert északon voltak még nem-keresztény népek)... A „tengerentúl“ elvesztésekor Velencébe, majd pedig porosz területekre tették át székhelyüket a lovagok, s az északi szláv pogány népek ellen vívtak sajátos magánháborút - egyúttal elzárkózva a mindjobban hanyatló Nyugat lovagi eszméket fokozatosan elvesztő profanizálódásától.

Területigényüknek megfelelően a mai Litvánia helyén létrehozott államok a jégmezők és hóviharok védelme alatt - csodálatos módon - sokáig létezett. Önálló politikai tényezőként töltötte be e kietlen területen a feladatát szigorú államuk, mígnem az orosz nemzeti expanzióval szembekerülve visszavonulásra kényszerültek. Nagy valószínűséggel megállapítható az is, hogy a gyalázatos körülmények között feloszlott templomos lovagrend német területeken is üldözött tagjainak menedéket biztosítottak rendházaikban s a további akciók lehetőségét is nyújtották, amennyiben engedélyezték rendjükbe való belépésüket. Tehát a beavatott trubadúrok által magasztalt templáriusok számára továbbvihető lehetett a birtokolt Bölcsesség - ami persze eleve nem lehetett olyannyira idegen a német lovagrend „belső körétől “ sem. Mivel nem tartoztak felelőséggel egyetlen világi uralkodónak sem, szilárd lovagi államuk - főleg a környezetüket befolyásoló pénzügyi machinációk miatt – határozott ellenszenvet váltottak ki a Magyar királyból is, holott Erdélyi területeiket az Árpád háztól kapták ajándékba. Szabályos hadjáratra volt szükség, hogy kiűzzék a korona

területeiről a Német Lovagok Rendjét, s északnak (először német területekre) orientálják őket. A német fejedelemségek mikrovilágából - egy számukra oly idegen világból is – méltósággal távoztak, ismét csak északnak, a pólus irányába - a történelem kaotikus forgása előtt még exisens árja területek fényessége és sötétsége felé, az Éjféli Nap honába.

3. A LOVAGRENDEK JELLEMZÉSE

3.1. A lovagrendek fogalma és felosztása

A lovagrendek, lovagok, papok és laikusok olyan szervezett csoportjai, a lovagi méltóság társadalmi kiváltságai és sajátos előjogai nélkül, amelyekben ugyanakkor a lovagok jelenléte az alapvető és meghatározó elem." A

lovagrendek szervezetében a kezdeti időktől megtaláljuk a hármas tagolódást: lovagok (fratres milites vagy pugnantes), papok (fratres orantes vagy capellani) és szolgáló testvérek (fratres servientes vagy laborantes). A lovagrendek két, egymástól élesen elhatárolható csoportra oszthatók: egyházi és világi lovagrendekre. Az egyházi lovagrendek a korábbi alapítású szervezetek. A világi lovagrendek alapítása csak a XIV-XV. században vált általánossá, amikor az egyházi lovagrendek ereje már hanyatlóban volt, s a

királyok igyekeztek hatalmuk kifejezésére saját lovagrendeket alapítani (pl. a francia Becsületrend, a burgund eredetű Aranygyapjú Rendje, az angol Térdszalagrend, a magyar Szent György-lovagrend és a Sárkányrend), illetve egyes, válságban lévő egyházi lovagrendeket kisajátítani (pl. a spanyol király megszerezte a Calatrava Lovagrend nagymesteri címét - és birtokait - a XV. század végén). A világi lovagrendek voltak hivatva arra is, hogy a katonai értékeket az udvaronci ideállal ötvözzék. Ezek a rendek afféle klubként, társasjátékként, arisztokratikus szövetségként működtek, amelyek a királynak voltak

alárendelve. „A rendtagságot adományozták, elfogadása tehát rendszerint politikai állásfoglalásnak számított." Ezeket a rendeket a politika hozta létre s mozgatta, nem a vallásos meggyőződés. Ezért tagjai nem tettek szerzetesi fogadalmat (egyháziak nem is lehettek tagjai, de nők és gyermekek igen !), nem kötötték őket a szigorú regulák. A szerzetesi lovagrendeket tovább oszthatjuk aszerint, hogy a hagyományos hármass szerzetesi eskü negyedik pontjával a hitetlenek elleni harcot és a zarándokok védelmét, vagy a török, illetve mór fogságba esett keresztény foglyok kiváltását tették-e meg. Így beszélhetünk fegyveres és foglyokiváltó lovagrendekről. Az utóbbiak (mercedáriusok, trinitáriusok) működésének eredményeként több, mint egymillió keresztény szabadult ki.

3.2. A keresztény lovageszmény kialakulása

A keresztes lovagok a „ középkor szóhasználatában a katonai erény keresztény szellemű megtestesülését jelentették". Ez ellentmondásnak tűnik, hiszen Jézus az Evangéliumokban többször is elítéli az erőszakot (pl. „Aki kardot ránt, az kard által vész el" Mt 26, 52). Ám ugyanaz a Jézus dicsérte a kafarnaumi százados hitét, és példaképként állította tanítványai elé („Bizony mondom nektek, ekkora hitet senkinél sem találtam Izraelben" Mt 8, 10). Folyamatosan emelkedett a katonai pálya megbecsülése a keresztények között, s Szent Ágoston *Az Isten államáról* című művében bevezette az igazságos háború fogalmát. Ágoston a háborút továbbra is szerencsétlennek tartotta, de elismerte, hogy alkalomadtán a legderekabb keresztény is kénytelen fegyvert fogni, hogy ezzel még nagyobb rosszat akadályozzon meg. A teljes béke Szent Ágoston szerint elérhetetlen. De csak akkor igazságos a háború, („ bellum Deo auctore" vagyis „Istentől kezdeményezett háború"), ha célja a béke és az igazság biztosítása. Ebben a háborúban a hadvezérek és katonák egyaránt Isten szolgálói. Több tényező járult hozzá, hogy az egyház eltért a pacifizmustól: elsősorban a harcias germán népek kereszténnyé válása során történt változás. A kereszténnyé vált germán nem irtózott annyira a fegyveres erőszaktól, mint a hadakozástól egyébként is elszokott késő római népség. Így kialakult egy germán főpapság, amelytől a hadakozás egyáltalán nem volt idegen. I. Gergely pápa (590-604) a legnagyobb hittérítő egyházfők közé tartozott. Ő szolgáltatta a hit terjesztéséért vívott missziós háború elméleti igazolását, amelyet jól jellemez a „ *leigázni, hogy kereszteljünk*" mondás. Megjegyzendő azonban, hogy csak Nagy Károly szász háborúiban (772-785) valósult meg ez a szigorúság a kereszténység terjesztésben, Gergely korának hittérítői általában elítélték ezt a szigort. Mégis a X. századra az egyház militarizálódása igen előrehaladottá vált. A folyamatot gyorsították a pogány népek

(magyarok, arabok, normannok) folytonos támadásai, amelyek elsősorban az egyházi tulajdonok ellen irányultak. Mivel Ágoston szabályai törvényesítették az elrabolt javak visszaszerzését, a közvetlen veszély elmúltával az egyház maga lépett fel támadóként korábbi ellenfelei kárára. Szintén a militarizálódás irányába hatott az is, hogy „*III. Henrik császár (1039-1056) halálától az investitúraharc (1056-1122) végéig Németországban nem volt az egyháznak védője. (Franciaországban már korábban sem volt.)*” Így az egyház a lovagokat igyekezett a maga védelmével megbízni. Még a XI. század elején is egy év bűnbánati időt írtak elő annak számára, aki ura parancsára embert ölt az igazságos háborúban, az igazságtalan háborúban való emberölés pedig közönséges gyilkosságnak számított. A század végére szükséges volt, hogy megváltozzon az egyház hozzáállása a háborúhoz: „*nem tehette meg, hogy a lovagokat felkérje a maga védelmére, s aztán penitenciát szabjon ki rájuk, ha közben embert ölnek*”. Így „*1082-ben Lucus-i Anzelm jelenti ki, hogy a katonák igazságos emberek is lehetnek.*” Ezzel kialakult a jogos harc elméleti indoklása: a harcos Krisztus katonájaként (milites Christi) küzd a hit védelmében, ha kell életét is áldozza érte. A lovag eredeti elgondolásában egyházi missziót teljesített: kardjával küzd azon eszmék diadaláért, amelyeket a pap és a szerzetes szavával hirdet, s példájával valósít meg. Vagyis az egyház a hadviselést beépítette tanai közé.

3.3. A szentföldi zarándoklatok fellendülése életre hívja az első lovagrendeket

Jeruzsálem a keresztény vallás központi helye volt, s ezt csak fokozta, hogy egyre-másra kerültek elő ereklyék (pl. Ilona császárnő megtalálta Krisztus keresztfáját). Ezért a keresztények legkedveltebb zarándokhelye volt. 638-ban azonban a muszlimok elfoglalták Jeruzsálemet és a Szentföld nagy részét. Így egyre nehezebbé vált a keresztények számára a szentföldi zarándoklat. VII. Gergely (1073-1085) látta be s hirdette elsőként, hogy a hatalmas muszlim hadsereg ellen csak komoly nyugati összefogással lehet a siker reményében felvenni a harcot. VII. Gergely tervét II. Orbán pápa (1088-1099) veti fel újra az 1095-ös clermonti zsinaton. Az 1096-ban elindult I. keresztes hadjárat eredményeként 1099. július 15-én a keresztes hadak bevették Jeruzsálemet, majd pedig sorra alakultak a közel-keleti keresztes államok: 1098. március 10-én Baudin

vezér örökölte apósától az Edesszai Hercegséget, 1098-ban megszervezték még az Antiochiai Hercegséget és a Tripoliszi Grófságot is, a Jeruzsálemi Királyságot pedig 1099 júliusában állították fel. A harcok váltakozó szerencsével folytak tovább, a keresztések nem tudtak döntő fölénybe jutni a muszlimokkal szemben. Ezért a tengerparton kezdték elfoglalni a fontosabb kikötőket és városokat (pl. Caesareát 1101-ben, Tyrt 1124-ben), hogy utánpótlásukat a tenger felől szervezhessék meg. A belső, szárazföldi határokon (különösen a muszlim betörések hagyományos útvonalai mentén) sűrű vár- vagy várkastélyrendszer kiépítése folyt (a fontosabb városokat fallal vették körül). Ezeknek az erődöknek a védelmére nagyszámú, fegyelmezett és hosszú szentföldi tartózkodásra felkészült hadsereg volt szükség. Erre a kampány jelleggel érkezett kereszties had alkalmatlanok voltak. Ezért a fejedelmeknek szüksége volt a keresztieseken kívül más seregre is. Az Európából érkező katonai utánpótlás elapadása után *„a helybeli lakosságból toboroztak kisebb-nagyobb zsoldos csapatokat (turcoples), amelyeket eredményesen lehetett ugyan bevetni a szerte razziázó rablóbandák ellen, de hűségük nem volt teljes mértékben biztos a hivatalos szultáni vagy atabégi seregekkel szemben. Az új állam határainak védelme, sajnos nyitott kérdés maradt.*” Így a közbiztonság gyenge lábakon állt a közel-keleti frank államokban. Emiatt a felélénkült zarándokforgalom tagjait gyakran megtámadták a muszlim rablóbandák. Jeruzsálemben évekkel az ostrom után is sok volt a sebesült. A zarándokok védelmét spontán szerveződések szolgálták: gyakran összeállt néhány elhivatottságot érző kereszties lovas, ispotályt alapított a beteg keresztiesek és zarándokok számára a tengerpart és Jeruzsálem közötti úton. Az ispotályokban, menedékhelyeken a fáradt vándor szállást, vizet, étkezési lehetőséget talált. Jeruzsálem elfoglalásakor már fennállt az első ispotály, ahol Gérard provence-i lovas és Alix asszony ápolták a betegeket. Gérardot a latin egyházi hierarchiába sorolták a keresztiesek, s letették vele a hármasszerzetesi fogadalmat, hogy szervezett keretben biztosítsanak a működésének. De Gérard nem lett a visszatelepülő bencés rend tagja, hanem kezdeti önállóságát növelte az adományok és alapítványok segítségével. Saját ruhát tervezett: a fekete köpeny bal vállára nyolcfehérről fehér keresztet varratott. Az egyre nagyobb tömegben érkező hívek ellátására országoként zarándokközpontokat hoztak létre, amelyek fenntartására az uralkodók, előkelő nemesek jelentős összegeket adományoztak. Erre magyar példa is akad: II. Géza király és főemberei Szent István király nyomdokain járva Jeruzsálemben egy zarándokházat szerveztek, és annak gondozását néhány, a kánonok szerint élő papra bízták. Ez a közösség tulajdonul kapta az Esztergom melletti Szent király falvát. Ez szolgált a stefanita közösség hazai központjával. Később a lovagrendek megerősödésével a johanniták kapták meg a stefanita közösség birtokait. A zarándokközpontok voltak hivatva az adott

országból érkezett sebesültek és betegek ellátására. Az ispotályok jó hírnévnek örvendtek szerte Európában, így az anyagi támogatások sem maradhattak el, ezek pedig a közösségek megerősödéséhez vezettek. Ez az anyagi megalapozottság tette lehetővé a közösségek számára, hogy gondoskodjanak az ispotályok biztonságáról. A felszentelt pap még saját védelmére sem foghatott fegyvert, ezért kezdetben a segítőtestvérek fegyverezték fel magukat, majd azok a hadat viselt lovagok csatlakoztak hozzájuk, akik vonzalmat éreztek a szerzetesi eszmények iránt. A közösségek *„a jótékonyági feladatokat kiterjesztették a zarándokok általános oltalmazására is, s így a pogányok elleni harcra is”*. Ezzel a korábban csak betegápolással foglalkozó közösségek átalakulnak lovagrendekké, amelyek ugyan továbbra is lényegesnek tartották a betegápolást, mégis megjelennek bennük a harcos elemek. Ezek az elemek sajátos, minden más szerzetesrendtől eltérő arculatot kölcsönöznek a rendeknek. Elsőként a Jeruzsálemi Szent János Lovagrend (ismertebb nevük johanniták vagy ispotályosok) alakult meg (1113. február 15-i a pápai jóváhagyás), majd a Templomos Lovagrendet szervezték meg (az 1128. januári troyes-i zsinaton kapott hivatalos egyházi elismerést). A lovag rendek *„kizárólag a pápának tartoztak engedelmességgel. Ezzel a rendeket kivonták azon országok uralkodóinak hatásköre alól, ahol a rend működött, illetve ahol birtokai voltak, másrészt kivonták az Egyház szokásos , területi hierarchiájának szervezete alól is. A lovagok semmiféle püspöki, érseki befolyás alá nem tartoztak, mindebből az következett, hogy a lovagrendek sem állami, sem egyházi adót nem fizettek.* "A rendtagok feladata élesen különbözött egymástól: a lovagok látták el a fegyveres szolgálatot, ők szolgáltatták a nehézlovasságot a harcokban. A papok vagy káplánok biztosították az istentiszteletet és látták el a lelkipásztori feladatokat, ők nem harcolhattak. A szolgálótestvérek fegyverhordozók és kézművesek voltak, ők látták el a ház körüli egyéb munkálatokat is. Betegápolással a papok és a szolgálótestvérek foglalkoztak. A regulák számos esetben engedélyezték nők felvételét is, ők a betegek és a jószág szolgálatára félétestvérek lehettek, de a rendtagok szállásától elkülönülten kellett élniük.

4. A LOVAGRENDEK MŰKÖDÉSE (a német lovagrend példáján keresztül):

4.1. Német keresztesek és zarándokok

Már az I. keresztes hadjáratot megelőzően is sok német érkezett a Szentföldre, akik részben zarándokok, részben keresztesek voltak. A további hadjáratokban pedig legalább félmillió német érkezett a Szentföldre, fegyveresek és fegyvertelen zarándokok egyaránt. Összegezve

elmondható, hogy a franciák mellett a németek képviselték magukat a legtöbb emberrel Szentföldön. Ezért ők is kénytelenek voltak sebesültjeikről gondoskodva különböző alapítványokat tenni ispotályok működtetésére.

4.2. A betegek és zarándokok ellátása

A Szentföldre érkező németek ellátására 1118-ban ispotályt nyitottak Jeruzsálemben, mert a német keresztések az idegen nyelvet nem tudván, nehezen kaptak szállást a városban. 1128-ban egy gazdag német zarándok az ispotály mellé kápolnát emeltetett a Szent Szűz tiszteletére. E kápolnáról a közösség tagjait „*A boldogságos szűz Mária lovagjainak, vendégszeretetük miatt pedig hospitálisoknak nevezték*”. A közösség felett johanniták gyakoroltak felügyeletet, de a németek maguk választhattak soraikból igazgatót, aki irányította a

tagokat. Az ispotályos felügyelet nem kedvezett az önállóság megszerzésének. Erre csak Jeruzsálem eleste (1187) után nyílt lehetőség. 1187-ben a németek is Akkónba költöztek. Már Akkón ostromakor a Toron-dombon rögtönzött kórházat állított fel néhány lübecki és brémai polgár a zátonyra futott Kocka nevű hajó vitorlái alatt. „*Hamarosan több ilyen sátrat állítottak a parton is. Az utolsó mellett volt egy ház, ahol kicsiny kápolnát is eszkábáltak.*” A kis tábori kórháznak, hivatkozással a korábbi jeruzsálemi kórházra, s annak a reményében, hogy az még felszabadul a muszlim uralom alól, új nevet adtak: A Jeruzsálemi Németek Szűz Máriáról nevezett Ispotálya (Domus hospitalis Sanctae Mariae Theutonicorum in Ierusalem). I. (Barbarossa) Frigyes császár volt az első uralkodó, aki hídfőállásként akarta felhasználni a német betegápolók közösségét nagy ívű szentföldi politikájához. Frigyes a II. kereszties hadjárat során akarta meghódoltatni a Szentföldet, hogy ezzel is bizonyítsa primátusát az uralkodók között. A siker érdekében bőséges anyagiakkal látta el a betegápoló közösséget, és lovagokat küldött a védelmükre, akik egyúttal a császár politikai érdekeit is hivatottak voltak szolgálni. A császár, hogy minél biztosabbá tegye a dolgát, még egyszerű regulát is szerkesztetett a lovagok számára. A Szent Ágoston szabályzatán alapuló regulát III. Kelemen

pápa (1187-1191. március vége) elismerte, s a betegápoló lovagrend működését engedélyezte 1191. február 6-án kelt iratában. A következő években hasonló kórházi közösségek alakultak azokban a városokban, amelyeken a keresztes seregek áthaladtak: Gáza, Aszkalon, Rama, Zamsi. VI. Henrik császár (1191-1197), a Szalef folyóba fulladt Barbarossa fia, szintén támogatta a rendet és a keresztes háborúk eszméjét. VI. Henrik mindkettőben azt az eszközt látta, amely alkalmas lehet a normann királyság birtokbavételére, és nagyhatalmi terveinek megvalósítására. A Bizánci Birodalom semlegesítésére fivére, Sváb Fülöp feleségül vette Izsák bizánci császár (1185-1195) lányát, Irénét. A németek tekintélynövekedését mutatja, hogy 1194-ben elismerte hűbérurának VI. Henriket II. Leó kis- örményországi fejedelem is. 1197 márciusában pedig elindult Henrik első néhány kontingense a keresztes hadjáratra. Útközben elfoglalta Ciprust, a Szentföldön pedig Szidónt és Bejrútot. VI. Henrik a Német Lovagrendet nagy adományokkal támogatta, s próbálta a korábbi lovagrendek konkurensévé felerősíteni. Ezért Dél-Itáliában kaptak birtokokat, amelyeken 1197-ben megalapították a barlettai és palermói rendházakat. 1197. szeptember végén azonban meghalt VI. Henrik. Ezzel eltűnt világuralmi tervei kútba estek. A császárság és a pápaság rivalizálásából pillanatnyilag a pápaság került ki győztesként.

4. 3. Betegápoló közösség helyett lovagrend

VI. Henrik halála után a németek expanziója nem merült feledésbe, de belátták, hogy a betegápoló testvérek közössége nem felel meg a Német-római Birodalom aktív keleti politikájának. Ezért a közösség lovagrenddé alakulását szorgalmazta hűs fejedelem. Politikájuk eredményeként 1198-ban a közösség lovagrenddé alakult át. III. Ince pápa (1198-1216) 1199. február 19-én jóváhagyta az új lovagrendet. A rend az első pillanattól kezdve nemzeti alapon szerveződött, s jórészt német lovagokat tömörített soraiba, ezzel szakítottak a nemzetköziség elvével. Ezt a rend alapítása indokolta: a rendet a német császári politika hozta létre a császári hatalom maradéktalan érvényesítése céljából, mégpedig éppen a pápai hatalom ellen. Vagyis a lovagrend megszervezése a pápa és a császár közötti rivalizálás jegyében született. A pápa mégis szentesítette a lovagrendet. Az első nagymester Heinrich Waldpot (1198-1200) lett.

4.4. A Német Lovagrend szervezete

A lovagrend élén a nagymester (Hochmeister) állt, akinek megválasztását többlépcsős választási rendszer biztosította. Hermann von Salza (1210-1239) után a nagymesterek egyben birodalmi hercegi rangot is kaptak, s jogot nyertek arra, hogy a német birodalmi sást aranypajzson a nagymesteri rendkereszt felett viselhessék. 1250 -ben hősies helytállásukért IX. (Szent) Lajos francia királytól (1226-1270) kaptak jogot arra, hogy a nagymesteri keresztet Franciaország címeréből arany liliomokkal díszíthessék. A rend nagymestere ezekkel az adományokkal korának legnagyobb hatalmú és tekintélyű főemberei közé került. A nagymesteri cím élethossziglan tartott, de „ *A nagykáptalannak jogában állt megbuktatni a nagymestert, ha az egyedül akarta gyakorolni a hatalmat. Ez történt 1414-ben Heinrich von Plauen nagymesterrel.* ” A nagymester után a rend öt legmagasabb méltósága következett. A nagymester helyettese a nagy komtúr volt. A marsall a haderő főparancsnoka volt. A spittler volt a rend ispotályainak a vezetője. Ő intézte az ispotályok ügye mellett a szegények számára való alamizsnálkodást is. A trappier a rend ruházati ügyeit intézte. A tressler irányította a pénzügyeket. Ők alkották a nagykáptalan tagjainak döntő hányadát. A spittler kivételével mindegyik tisztviselő köteles volt évente beszámolni a nagykáptalan előtt. A Német Lovagrend számos rendtartományát ún. tartományi mesterek (Landmeister) kormányozták. A XIII-XIV. században Európa különböző területein kilenc rendtartományt szerveztek: „*Armenia, Görögország, Szicília, Apuleia, Németország, Ausztria, Poroszország, Livónia, Spanyolország elnevezésű egységeket.* ” Ezek a rendtartományok jelentették az anyagi bázist a harcoló keresztések számára. Az egyes várak, rendházak és birtokok igazgatását a komturok végezték. A rendházak papjainak az elöljárója pedig a prior volt. A kisebb betegellátó ispotályok élén igazgató állt, a nagyobbaknak két vezetője (a kórházmester és a gondnok) volt. A kórházmester az ispotály irányítását és a szegények ellátását szervezte. A gondnok a gyógyítással foglalkozott. A kórházak vezetői a rendház főnökének (komtur), rajta keresztül pedig a tartományfőnöknek voltak alárendelve. A rend tisztségviselői bármikor elmozdíthatók voltak hivatalukból, vagy tetszés szerint voltak áthelyezhetők másik rendházba. Az ispotályok felügyelője kivételével minden tisztségviselő köteles volt évente beszámolni. A nagymester hatalmát a legfontosabb ügyekben korlátozta a rend legfőbb tisztségviselőinek a tanácsa, a nagykáptalan, amely évente egyszer ült össze. (A nagykáptalan hatáskörébe tartozott például a rend birtokainak elidegenítése vagy elajándékozása, a háború és béke kérdése, a szabályzat megváltoztatása, kiegészítése vagy érvénytelenítése stb.) A testvérek összességének a gyűlése a káptalan volt. Ennek hatásköre azonban csak a szabályzat megsértésével kapcsolatos

ügyekre terjedt ki. A káptalani üléseken a csatlósok és a szolgálótestvérek is részt vehettek, de nem szavazhattak. A rendházak vallási, anyagi, erkölcsi, katonai helyzetét, a meglévő készleteket és az erődítmények állapotát rendszeresen ellenőrizték. Az ellenőr megérkezésekor területi káptalant hívtak össze, ahol az ellenőr bemutatta megbízólevelét, majd megkezdődött a sokszor hetekig tartó számadás.

FORRÁSOK:

1. Erdődy János: Keresztes lobogók alatt. Bp., Móra Ferenc Könyvkiadó, 1986.
2. Gravett, Christopher: A középkori lovagok. Bp. Kiskapu Kft., 1996.
3. Herbert Attila: - Martos Ida – Moss László – Tisza László: Történelem 3. (1000 – 1500) Bp. Eötvös Lóránd Reáltanoda Alapítvány, 1995.
4. Huizinga, Johann: A középkor alkonya. Bp., Corvina, 1997.
5. Kulcsár Zsuzsa: Így éltek a lovagokban Bp., Gondolat, 1967.
6. Tarnowski, Wolfgang: Lovagok. Bp., Móra, 1994.
7. Vajda Tamás: A lovagrendek bemutatása (www.szepi.hu)
8. Zombori István: Lovagok és lovagrendek Bp., Kossuth Kiadó, 1988.